

“Soy pescador y por eso protejo el mar” Campaña de formación e sensibilización para propiciar a colaboración de pescadores profesionais e deportivos do litoral andaluz na conservación das tartarugas mariñas

“I am a fisherman and that is why I protect the sea” Campaign for the education and sensitizing in order to favour the collaboration of professional fishermen and sports people on the coast of Andalucía in the protection of sea turtles

Juan Jesús Martín Jaime. Aula del Mar de Málaga (España)

Resumo

Entre os instrumentos sociais de intervención para xestionar con efectividade a atención a tartarugas mariñas feridas debido á súa captura accidental e optimizar a súa recuperación, é fundamental propiciar a colaboración e implicación do sector pesqueiro profesional e deportivo na conservación das tartarugas mariñas, practicando unha pesca sostible, e actuando en caso de enxergar exemplares feridos ou enfermos, ou de capturas accidentais de tartarugas mariñas. Para iso, a Aula do Mar de Málaga, en colaboración coa Consellaría de Medio Ambiente da Junta de Andalucía, puxo en marcha a campaña “Son pescador y por eso protejo el mar”. Na citada actuación celebráronse reunións de traballo e encontros formativos cos pescadores nos portos pesqueiros da costa andaluza, apoiadas con material divulgativo e formativo. É importante ter en conta a opinión dos pescadores sobre a problemática de conservación das tartarugas mariñas e do ámbito costeiro, pois moitas veces ignórase o valor da súa experiencia e a súa interacción habitual coas tartarugas mariñas. Así mesmo, para lograr unha colaboración efectiva dos pescadores co Centro de Recuperación de Especies Mariñas Ameazadas de Andalucía, é fundamental manter un continuo contacto persoal e un recoñecemento ás súas colaboracións, alén de lles facilitar esta tarefa ofrecéndolles formación e equipamento axeitado.

Abstract

Among the social instruments of intervention in order to effectively manage attention to sea turtles which have been injured after being accidentally caught, and in order to optimize their recovery, it is of absolute importance to favour the collaboration and the implication of the sectors of professional and sports fishers in the protection [...]

[...] od sea turtles, making use of sustainable fishing practices and taking action when sighting injured or sick animals, or when accidentally catching sea turtles. To such an end the Aula del Mar in Málaga, in collaboration with the Environmental Commission of the Junta de Andalucía, has started the campaign entitled "I AM A FISHERMAN AND THAT IS WHY I PROTECT THE SEA" in which various working meetings and educational encounters have been held with fishing people in the fishing ports along the coast of Andalucía, backed up by informative and educational material. It is important to bear in mind the opinion held by the fishing people with regards to the problem of the protection of sea turtles and the coastal areas, given that often the value of their experience and habitual interaction with sea turtles is ignored. At the same time, in order to reach an effective collaboration with the fishing people with the Centre for the Recovery of Threatened Marine Species of Andalucía, it is of utmost importance to maintain a continuous personal contact with, and recognition of, the collaborations, as well as making this easier for them by offering them suitable education and equipment.

Palabras chave

Sector pesquero, Conservación de tortugas marinas, Encuentros formativos

Key-words

Fishing sector, Protection of sea turtles, Educational meetings.

Introducción

A tartaruga mariña común (*Caretta caretta*) é un réptil mariño migratorio, que percorre miles de quilómetros ao longo de toda a súa vida. A costa andaluza é unha área frecuentada por tartarugas mariñas dende a primavera até o outono. Existe dende antigo unha interacción entre estas especies e as actividades costeiro-marítimas dos poboadores do litoral. Especialmente salientable é o impacto da actividade pesqueira sobre a poboación de tartarugas mariñas ao seu paso polo mar Mediterráneo e estímase que uns 20 000 exemplares son capturados cada ano pola flota pesqueira española que faena nas súas augas. O impacto da acción antrópica recae fundamentalmente sobre a tartaruga mariña común (*Caretta caretta*).

O Centro de Recuperación de Especies Mariñas Ameazadas (CREMA), xestionado conxuntamente pola Consellaría de Medio Ambiente da Junta de Andalucía e A Aula do Mar de Málaga, desenvolve a súa actividade en todo o litoral andaluz. Dende 1994 o CREMA atende todos os varamentos de tartaruga mariña que aparecen feridos ou enfermos na costa, ou ben son capturados accidentalmente por artes e aparellos de pesca. No caso do litoral mediterráneo español, a actividade con maior incidencia negativa para a poboación de tartarugas mariñas é a pesca de palangre para a pesca de atún ou peixe espada.

Nos casos de tartarugas mariñas atrapadas accidentalmente nas redes e aparellos de pesca, é decisiva a colaboración dos pescadores para a supervivencia destes

animais, como foi constatado no Centro de Recuperación de Especies Mariñas Ameazadas de Andalucía. Por outra banda, algunhas actividades con redes como as almadrabas e o trasmallo en zonas de actuación moi localizadas coinciden no tempo e lugar coa aparición dun elevado número de rexistros de tartarugas mariñas mortas. Outra cuestión importante son as consecuencias negativas que poden ter accións como botar plásticos e outros lixos non biodegradables pola borda, ou desfacerse de aparellos vellos ou rotos pola mesma vía. Estes residuos sólidos flotantes, maioritariamente plásticos, chegan ao mar dende as poboacións ou dende os barcos e, ás veces, son ingeridos polas tartarugas mariñas.

Recentemente numerosos gobernos e ONG están a impulsar campañas de sensibilización e colaboración con axentes so-

ciais (colectivos profesionais e asociacións ambientais), para minimizaren o prexuízo que causan algunhas actividades humanas na conservación da biodiversidade.

A Aula do Mar de Málaga, en colaboración coa Consellaría de Medio Ambiente da Junta de Andalucía, puxo en marcha a Campaña “Son pescador y por eso proteho el mar”, como un instrumento social de intervención para xestionar con efectividade a atención a tartarugas mariñas feridas debido á súa captura accidental e optimizar a súa recuperación, propiciando a colaboración e implicación do sector pesqueiro profesional e deportivo na cuantificación da incidencia das capturas, a atención axeitada ás tartarugas afectadas e o aviso inmediato ao CREMA, así como, na aplicación de medidas para a redución destas capturas accidentais.

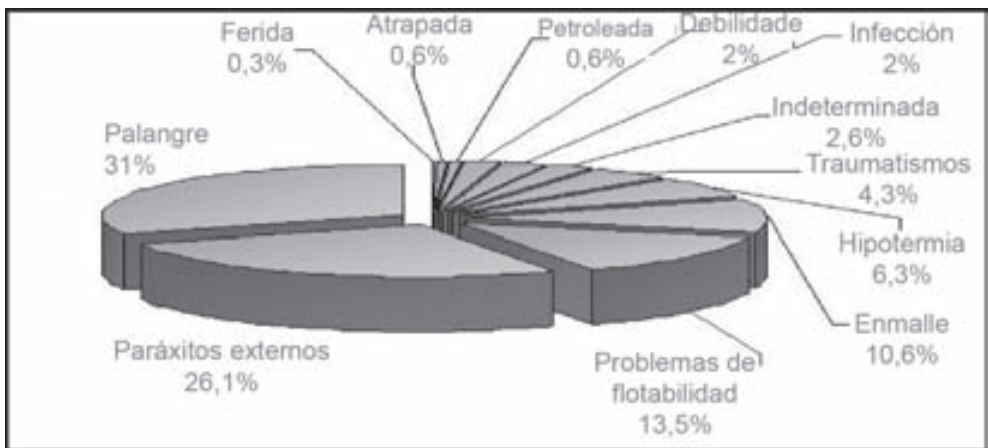

Gráfico 1: Principais causas e actividades que poñen en perigo ás tartarugas mariñas

Método

Destinatarios

Agrupacións de pescadores e armadores dos portos de Andalucía: frota pesqueira artesanal e deportiva, e efectivos de pesca de palangre de superficie.

Obxectivo principal

Propiciar a colaboración do sector pesqueiro profesional e deportivo na conservación das tartarugas mariñas, practicando unha pesca sostible, e actuando en caso de enxergar exemplares feridos ou enfermos, ou de capturas accidentais de tartarugas mariñas.

Actuacións

- **Producción e distribución de material divulgativo e formativo** (folletos, carteis, adhesivos e camisetas). Debido a que detectamos entre os pescadores unha acentuada percepción de que son considerados pola poboación como irrespectuosos coa conservación do medio mariño, seleccionamos a seguinte mensaxe para potenciar a súa autoestima e buscar a súa complicidade nesta campaña:
- **Difusión da campaña.** Selección dos portos máis importantes, destacando

os que contan cunha frota palangreira. Seguidamente iniciamos unha rolda de contactos co sector pesqueiro, para lles explicar os obxectivos da campaña, implicalos nesta e concertar encontros informativos e actuacións conxuntas.

- **Celebración das reunións de traballo e encontros formativos cos pescadores** nos portos pesqueiros da costa andaluza. Nestas reunións co patrón maior da confraría de pescadores e os patróns de embarcacións profesionais e deportivas recolleemos a súa experiencia e propostas relacionadas coa explotación sostible dos caladoiro de pesca. Así mesmo, propónse tamén a realización dunha relatorio-coloquio con proxección de audiovisuais e distribución de material divulgativo entre os pescadores da zona.

Contidos formativos dos encontros

- Situación ambiental dos caladoiros de pesca da zona, incidindo na importancia de practicar unha pesca racional e responsable para preservar a continuidade en cantidade e calidade da produción dos caladoiros de pesca.
- Incidencia negativa ou “danos colaterais” sobre poboacións de especies sen interese pesqueiro, que, non obstante, xogan un papel fundamental no mantemento do equilibrio ecolóxico dos ecosistemas mariños e, daquela, para a continuidade da explotación dos caladoiros. En relación con este aspecto, destacamos a problemática de especies mariñas ameazadas, como as tartarugas e mamíferos mariños, no litoral

andaluz. Solicitóuselles formalmente a súa colaboración en caso de capturas accidentais ou en caso de enxergaren exemplares feridos ou enfermos.

- As consecuencias negativas que poden ter accións desafortunadamente habituais aínda na actualidade, como botar plásticos e outros lixos non biodegradables pola borda, ou desfacerse de aparellos vellos ou rotos pola mesma vía. Demostróuselles mediante fotografías e datos os efectos sobre a vida mariña, como intoxicacións e lesións internas en tartarugas, aves e mamíferos mariños, como expoñentes dunha realidade que adoito pasa desapercibida. As feridas de tartarugas mariñas por choques con embarcacións están frecuentemente relacionadas de forma directa ou indirecta coa actividade humana, pois a inxestión de plásticos causa nas tartarugas problemas intestinais que desembocan en perda da capacidade de inmersión
- Dotación de material específico aos pescadores para lles facilitar a súa colaboración nas tarefas de rescate e recuperación das tartarugas:

- *Salabardos con mango de 2,50 metros de lonxitude*
 - *Redes deseñadas e elaboradas especificamente para a campaña, buscando facilitar o izado das tartarugas a bordo causándolles os menores danos aos animais e reducindo as molestias para os pescadores*
 - *Depósitos de auga para tartarugas co fin de situalos en zonas estratéxicas dos portos e así facilitar a estancia do animal en terra mentres son recollidas polo Centro de Recuperación*
- Participación dos pescadores na liberación das tartarugas mariñas recuperadas grazas á súa colaboración.

Conclusiones

- Malia ser o sector pesqueiro de difícil acceso e motivación ante este tipo de campañas, cada vez a resposta dos pescadores é máis favorable, especialmente os mozos, por iso, é importante transmitirles a gran capacidade de recuperación dos caladoiros de pesca a curto prazo, se entre todos tomamos medidas ante os principais problemas ambientais e se explotan racionalmente os recursos.
- No transcurso desta campaña os pescadores de palangre fixéronnos partícipes do incerto da súa situación actual. Tras

anos de continua diminución das capturas, cada vez son menos os que poden subsistir sen recorrer a outros caladoiros máis afastados ou alternando distintas artes de pesca. É importante ter en conta a opinión dos pescadores sobre a problemática de conservación das tartarugas mariñas e do ámbito costeiro, xa que moitas veces se ignora o valor da súa experiencia e a súa interacción habitual coas tartarugas mariñas.

* Durante as reunións informativas e nas conversas máis informais fíxose evidente que os pescadores carecían de información precisa sobre a situación das tartarugas mariñas e o rol que poden desempeñar na súa conservación. Comentábanos que cando capturaban accidentalmente nos seus anzois de palangre exemplares de tartarugas mariñas, simplemente cortaban o fío e as deixaban marchar co anzol aloxado na súa gorxa, coñecedores de que acabarían morrendo. Non obstante, durante as nosas reunións conseguimos o compromiso dos pescadores para izar o animal a bordo e coidalo até que sexa recollido polo equipo técnico do CREMA.

- Na avaliación deste instrumento detectamos a importancia de manter un continuo contacto persoal e un recoñecemento ás súas colaboracións, ademais de lles facilitar esta tarefa ofrecéndolles a formación e o equipamento axeitado.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- ALMEDA, L., BENÍTEZ, M., LÓPEZ, F., MARTÍN, J.J., MATAS, A. e TÓJAR, J.C. (2004): "Valores ambientales y la evaluación de actitudes y competencias en la educación ambiental". En M. AMÉRIGO, B. CORTÉS, V. SEVILLANO e F. TALAYERO, *Medio Ambiente e Interacción Humana, Avances en la Investigación e Intervención*. Ciudad Real: Departamento de Psicología de la Universidad de Castilla-La Mancha. Págs. 149-152.
- CEBRIÁN DE LA SERNA, M. (1991). *Medios y recursos didácticos*. Secretariado de Publicaciones, Universidad de Málaga, Málaga.
- CEBRIÁN DE LA SERNA, M. (1992). *Didáctica, currículum y medios y recursos didácticos*. Secretariado de Publicaciones, Universidad de Málaga, Málaga.
- CONSEJERÍA DE EDUCACIÓN Y CIENCIA/CONSEJERÍA DE CULTURA Y MEDIO AMBIENTE (1994): *Ponencias y Resúmenes de Comunicaciones del II Congreso Andaluz de Educación Ambiental*. Junta de Andalucía, Consejería de Educación y Ciencia/Consejería de Cultura y Medio Ambiente, Sevilla.
- MARTÍN JAIME, Juan Jesús (1997): "Incidencia humana en las poblaciones de mamíferos y tortugas en el Mar de Alborán". En Manuel FERNÁNDEZ CASADO e otros, *Mamíferos Marinos y Tortugas del Mar de Alborán*. Málaga: Consejería de Medio Ambiente de la Junta de Andalucía. Págs. 107-112.
- MARTÍN JAIME, Juan Jesús e Francisco LÓPEZ JAIME (2003): "Diseño de programas educativos ambientales y trabajo cooperativo". En AA.VV., *Investigación y Sociedad*. Granada: Grupo Editorial Universitario. Págs. 27-29.